

En hjælpende hånd?

Om fattig- og socialvæsenerne
indtil 1933

2025

Ulrich Alster Klug

ulrich@dannebrog.biz www.dannebrog.biz

Lovgrundlag

- 1708: Forordning
- 1771: Forordning indskærper pligt
- 1798: Forordning for Kbhvn.
- 1802: Forordning for købstæderne
- 1803: Forordning for landsognene

Lovgrundlag

- 1839: Forordning
- 1844: Forordning –
fødehjemstedsret uægte børn
- 1891: Lov – alderdomsunderstøttelse
- 1933: Socialreformen
- 1976: Bistandsloven

Administrativt

- 1708: Præsten og provsten og stiftamtmanden
- 1803:
  - sognets fattigkommission
  - amtets fattigdirektion
  - amtmanden
  - Danske Kancelli
- 1842: Sognekommunen og fattigkommissionen
- 1908: Præsten udtræder af fattigkommissionen

Forsørgelse, hvad er det?

I 1803-Købstads-fattiglovgivningens § 3 beskrives det, som mennesket har brug for, som følger:

“... de Fattige, som ei ved egne Kræfter på lovlige Maade, kunne erhverve sig nødtørftig Underholdning og saaledes uden andres Hjælp, enten gandske, eller for en Deel maatte savne den Føde, Klæde, Husly, Varme og Pleie i Sygdoms Til-fælde som er dem uundværlig til at vedligeholde Liv og Helbred”, og hvad angår fattige børn “Underviisning og Opdragelse”.

4 velfærdsfunktioner:

- forsørgelse
- bolig
- sygepleje
- opdragelse, uddannelse

Klassifikation

- Værdigt trængende
  - Klasse 1
Gamle og handicappede
  - Klasse 2
Børn, forældreløse eller anbragte
- Uværdigt trængende
  - Klasse 3
arbejdsføre, der var arbejdsløse
fordrukne, kriminelle og mødre med uægte børn.

Fattigkommissionens ansvarsområder

- Genhuse hjemløse
- skaffe arbejde (aktivere)
- sørge for mad, pleje og husly til syge og gamle
- hjælpe arbejdsløse og syge, der ikke kan arbejde
- opdrage og forsørge forældreløse og fattiges børn

Fattigkassens indtægter

- Fattigskat – lignet på pastoratet / kommunen
- Bøder – fastsat af retterne
- tilskud fra amtsfattigkassen (senere amtsrepartitionsfondet)
  - Afgifter – opkræves af bispen (ved bevillinger)

Holdt! Hvorfor først i 1803?

- Virkningen af landboreformerne begynder at vise sig omkring 1800, og man når lige forordningen af 1803, før den florissante periode ophører.
- Kort sagt: Den stigende rigdom gjorde de fattige fattigere og med gode midler i samfundet slår oplysningstidens humanitære menneskesyn igennem -

Hvad betød landboreformerne?

- De udgjordes af:
  - Fællesskabets ophævelse / Udskiftningen 1756ff.,
  - Udflytningen af gårdene (skabte indsiddere),
  - Stavnsbåndets løsen 1788,
  - Overgang til arvefæste og selveje,
  - Godsejerens ansvar forsvandt samtidigt med de velstillede bønder fik mere frihed.

Fattig?

- At fattes betyder at mangle.
- At mangle det nødvendige, f.eks. tøj, mad, husly, en indtægt til at betale for det, skolegang til børnene og lægehjælp.

Fattigdom er relativ

- Fattigdom kan være absolut eller relativ.
- Absolut fattigdom havde vi på forrige side, relativ fattigdom er, når man ikke kan føre den livsførelse, som ens sociale stadiet tilsiger.
- Når de rige bliver rigere, bliver de fattige alt andet lige fattigere, selvom de har det som før.
- Med de mange landvindinger og større børneflokke, måtte samfundets nederste lag nødvendigvis blive fattigere, når de ikke blev kompenseret for udviklingen.

Fattigdommen vokser

- Solidariteten forsvandt, fordi de liberale tanker vandt indpas. Bønderne følte sig sikre og 'bedre'.
- De fattige kan ikke komme ind på boligmarkedet.
- De forladte bygninger i byerne kan udlejes.

Statsbankerotten 1813

- Skat på jorden.
- Dårlige afsætningsforhold og permanent finanskriser i købstæder og Kbh. betød ringe vækst i økonomien – meget længe.

Industrialiseringen

- Med industrialiseringen skabes by-proletariatet (arbejderklassen) og klassen af håndværkssvende med ringe levevilkår.
- Også folk med arbejde er permanent fattige i forhold til 'de rige'.
- I byerne kæmper efterhånden fagbevægelsen,
- På landet oprettes statshusmandsbrug (fra 1871).
- Vækst i levestandard kommer af billigere varer, ikke af højere løn.

Kort sagt:

- Fra at godsejeren havde et ansvar overfor sine fæstere,
- Og sognets beboere følte et personligt ansvar overfor sin slægt og sin næste,
- Så bliver det 'det offentliges skyld' og
- Kommunen må opkræve skatter og uddele hjælp.

Fattigvæsenets arbejdsområder bliver efterhånden udvidet til

- Egentlig fattighjælp
- Arbejdsanstalten / fattiggården
- Fattighuse
- Pensioner / Alderdomsunderstøttelse
- Alimentationsbidrag
- Åndssvage, sindssyge og handicappede

Kommunearkivet

- Socialvæsen / Fattigvæsen
  - Fattigkommissionens forhandlingsprotokol
  - Do. Regnskaber
  - Forsørgelsesplaner

Provstiarkivet indtil 1803

- Tilsyn med fattigvæsenet
  - Provstiarkiverne er ofte kun sporadisk bevaret, men prøv evt.
    - diverse sager og
    - indkomne breve.

Bispearkivet (indtil 1803)

- Det svinger meget, hvor meget der er bevaret
  - Prøv f.eks.:
    - Ansøgninger om legater,
    - Fundatser for hospitaler og stiftelser,
    - Hospitalsregnskaber,
    - Sager vedr. hver provsti.

Amtet og Stiftamtet fra 1803

- Amtsfattigdirektionen
  - Fattigvæsenslegater
  - Journalsager og indkomne breve 'fra landet' eller 'fra forskellige', samt kopibøger
  - Skole- og fattigkasse-regnskaber.
  - Desuden 1789-1803:
    - NN Amts Fattigkommission.

Amtet fra 1803

- Journaler og -sager: Fattigvæsen – brevene kan stadig være sorteret efter afsendertype. – Kopibøger.
- Samt under efterlysninger vedr. bortrømte personer.
- Justitsvæsen: Domme for løsgængeri.

Danske Kancelli indtil 1848

- Indberetninger om fattigvæsenets tilstand, især i købstæderne og begynder sidst i 1700-tallet.
- Her findes i registranterne også sager vedrørende fastsættelse af fattiges fødehjemsted, hvis amtet ikke kunne afgøre sagen.

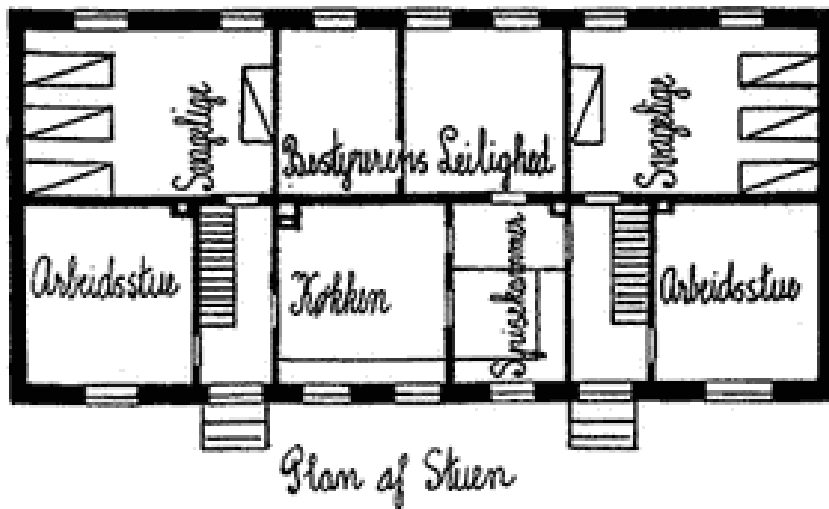
Indenrigsministeriet 1848-1932

- Tilsyn med fattighuse og fattiggårde (fra 1869)
  - Tilsyn med fattigkasseregnskaberne
  - Tilsyn med arbejdsanstalter.
-
- Dette ministerium har jo stadig tilsynet med kommunerne som sådan.....

Et fattighus - Mamrelund

En fattiggård - Thorslunde

Jul?

Torsdag 19	2½			1½	Dalling og Sandekage
Fredag 20	4			3½	Boghvedegrød og Rost
Lørdag 21	2½		8		Reidkaal og Rost
Søndag 22	2½				Bollemølk og Rost
Mandag 23	2½				4 Risengrød og Rost
Tirsdag 24	4 10			3½	Boghvedegrød og Rost
Onsdag 25	12 6		6	1	4 ^{Men Risengrød} Kaal og Rost ^{Kalvesteg}
Torsdag 26	12				Kalvekjøddigge og Kjød
Fredag 27	2½			3½	Kalvesteg og Langkaal
Lørdag 28			8		Grød og Rost
Søndag 29	12 6		3		Bollemølk og Sandekage
Mandag 30	2½			3½	Kalvekjøddigge og Kjød
Tirsdag 31	6½				Grød og Rost
	15 20 69½ 66 24				4 ^{Men Risengrød} Kaal og Rost ^{Kalvesteg}
					50 26 15½ - 12

Første socialministerium oprettes 1920

- Og hertil flyttes alle de sociale områder her til og
....

Første socialministerium oprettes 1920

- Og hertil flyttes alle de sociale områder her til og
....
- Ministeriet nedlægges samme år

Tugthuse og Arbejdsanstalter

- Fra 1750 findes tugthuse, hvori løsgængere også kunne indsættes til forbedring. Betleri og løsgængeri var forbudt uden for sognet uden egentligt tiggerbrev.
- Fra 1860'erne oprettes egentlige arbejdsanstalter for de samme typer, hvor de ikke længere også huser egentligt kriminelle.

Odense Tugthus

- 1915, da det var tvangsarbejdsanstalt.
- Arkivalier fra tvangsarbejdsanstalter og tugthus findes ved Landsarkiverne (film af Viborg Tugthus' mat. Ved RA).

Købstæderne indtil 1871

- Indtil 1802 stod sognet for fattighjælpen (købstædernes kirker var fra 1536 ejet af købstaden).
- I magistrats- eller rådstuearkivet kan evt. findes sager fattigvæsenet vedrørende 1802-1871.
- Fra 1803 altid sagerne fra en fattigkommission.

Svendborg
Fattigvæsen
– indkomne
breve ca.
1840.

Yndert
S Sⁿ
Jeg bærer mig den sindersindige gæisfuld og
anmoder den ærønde fædrekommisjon om
dig ikke vilde være udfør og gæisfuld mig
for at jeg og min sølle da min sølle og mig
idesti da jeg i ~~den~~ sølle og mig
kan da det ikke er mig for mig og mig
og den for mig og mig til at anmode den
kommission om sølle da det var mig
sølle og mig og mig og mig og mig
og mig. Skal jeg betale og mig da jeg da ikke
sølle og mig og mig og mig og mig og mig
betale og mig og mig og mig og mig og mig
og mig i sølle og mig og mig og mig og mig
anmode den ærønde kommission om mig og mig
sølle og mig og mig og mig og mig og mig
og mig og mig og mig og mig og mig og mig
dig og mig og mig og mig og mig og mig
mig og mig og mig og mig og mig og mig
Andreas Durian 3 A B C

Samme arkivfond

Jeg vilde gjerne hør du gødt sluttig
hinnvissio en ut i den nye saken
Gode vilde til slutt vilde gødt
færd vilde færd enig du gødt
At allers for færd enig enelig:
Dette vil gødt til mine færd
Sinn da jeg er gødt og færd
og i færd den gødt og færd
færd og færd færd færd
til færd færd, færd færd! -

Jens Diers
Høndberg. N: 13. Det er færd
1851. Kan ikke færd

Odense fattiggård

- Odense gamle fattiggård – med fattigskole på 1. sal
- Her begyndte H. C. Andersen sin skolegang.

Odense nye fattiggård

- Og den nye fattiggård
- (lukket 1915, derefter anvendtes det gamle sygehus).

København

- Fattigvæsenets materiale findes på Stadsarkivet på Københavns Rådhus.
- Hovedregistre findes for en lang periode, ca. 1850 og frem, i den nyere tid endda trykte.
- Fra 1850 findes fattigvæsenets hovedprotokol over fattige – med masser af guf.
- Efterhånden omfatter fattigvæsenet også de sekundære former for hjælp.

Ladegaarden

Et fattiggårdskontor

Eksempler på Kbhs sager 1857ff.

- Styrelsen af Sct. Hans Hospital samt bidrag til indlæggelser der,
- Plejebørn og børnehjem,
- Ophold på tuberkulose-sanatorier og Moltkes Sygehjem (Filadelphia ved Dianalund),
- Opkrævning og udbetaling af alimentationsbidrag,
- Alderdomsunderstøttelse fra 1891.
- Ladegården – Almindelig Hospital.
- Sygehjælp for indenbys og udenbys syge.

Om alderdomsunderstøttelsen

- Omk. 1900: For Københavns vedkommende er det gennemsnitlige beløb, der uddeles omkring 200 kr. til hver person, i provinsbyerne 180 kr. og i landkommunerne omkring 110 kr. For tiden nyder 80 tusinde alderdomsunderstøttelse. Det årlige beløb hertil er omkring 12 millioner kr. Pengene udbetales af kommunerne, men staten refunderer dog halvdelen af det udbetalte beløb.

Fine kan også være trængende....

Børning

*Dannemarke, den 1te July 1847, indtil 1te July 1848, af Christian de
Fischers 6000 Rdl. Børning, som er givet af Christian de Fischers
6000 Rdl. af Danmark.*

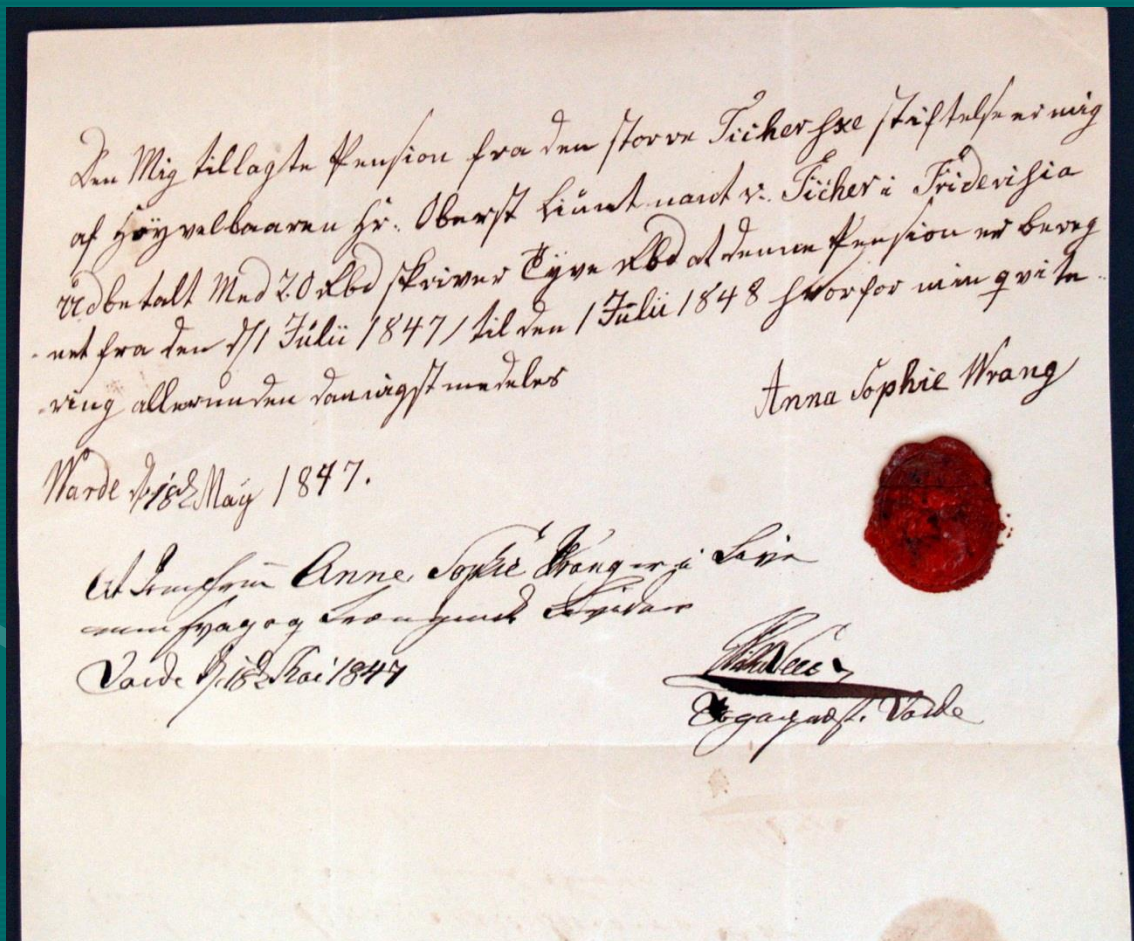
1	Madsen, Louise, Torgensen, frøe, Bendixsen, i Aarhus	40
2	Støber, Charlotte, Cathrine, Clagesen, i Niøbenhavn	40
3	Støber, Christian, Christensen, frøe, Bendixsen, i Randers	40
4	Støber, Johanne, Bornier, James, i Aarhus	40
5	Støber, Johanne, Dorothea, Louise, Schmidt, frøe Niørulff, i Aalborg	40
6	Støber, Johann, Andrea, Ollegaard, Tytphen, i Christiania	30
7	Støber, Falne, Sternemann, Wiener, frøe, Alabog, i Aalborg	40
8	Støber, Tulle, Anne, Marie, Winding, frøe, Alabog, i Grenaa	40
9	Elisabeth, Kristine, Laurfen, i Ellerup vs. Viborg	20
10	Støber, Magrette, Moevig, Gerner, i Niøbenhavn	20
11	Anne, Marie, Jøller, frøe, Alabog, i Hragelund vs. Aarhus	20
12	Støber, Carl, Bendixsen, i Niøbenhavn	20
13	Anne, Sophie, Wang, i Warde	20
14	Støber, Ludvig, Ludvig, Thomas, Møndevig Fischer, i Niøbenhavn	20
15	Anne, Barbara, Sophie, Terensen, frøe, Rastrup, i Horsens vs. Aarhus	20

Oberstlieutenant
de Fischers
Store Legat
uddelte 1846-47
630 Rdl.

Og de kvitterede for pengene....

Her en frøken,
der har eget
segl....

Jag underskrifvarna fullmakt med fyra Börn an-
- sedna med Sophie Amalia Hopp, Valer af Lytte
Helene Båstrup, som giva den Gründeligen sin
nackammar fru Dan Fiskerske Familien jag till
minu 4te Børns Lydragelse medtaget Ejens Rigsbank
- Valer af Dan Hovn Fiskerske Stiftelsen beqvämde
som 1te Julii 1847 till 1te Julii 1848. förklar
sarskad gylligt.

Hobro d. 22. Julii 1847

Geert Pedersen

Årgang 1847

Det mindre Grønbecks Hospital i Trondheim 1847.

1) Angivning af for 1847
 2) for 1847
 3) for 1847
 4) for 1847
 5) for 1847
 6) for 1847
 7) for 1847
 8) for 1847
 9) for 1847
 10) for 1847
 11) for 1847
 12) for 1847
 13) for 1847
 14) for 1847
 15) for 1847
 16) for 1847
 17) for 1847
 18) for 1847
 19) for 1847
 20) for 1847
 21) for 1847
 22) for 1847
 23) for 1847
 24) for 1847
 25) for 1847
 26) for 1847
 27) for 1847
 28) for 1847
 29) for 1847
 30) for 1847
 31) for 1847
 32) for 1847
 33) for 1847
 34) for 1847
 35) for 1847
 36) for 1847
 37) for 1847
 38) for 1847
 39) for 1847
 40) for 1847
 41) for 1847
 42) for 1847
 43) for 1847
 44) for 1847
 45) for 1847
 46) for 1847
 47) for 1847
 48) for 1847
 49) for 1847
 50) for 1847
 51) for 1847
 52) for 1847
 53) for 1847
 54) for 1847
 55) for 1847
 56) for 1847
 57) for 1847
 58) for 1847
 59) for 1847
 60) for 1847
 61) for 1847
 62) for 1847
 63) for 1847
 64) for 1847
 65) for 1847
 66) for 1847
 67) for 1847
 68) for 1847
 69) for 1847
 70) for 1847
 71) for 1847
 72) for 1847
 73) for 1847
 74) for 1847
 75) for 1847
 76) for 1847
 77) for 1847
 78) for 1847
 79) for 1847
 80) for 1847
 81) for 1847
 82) for 1847
 83) for 1847
 84) for 1847
 85) for 1847
 86) for 1847
 87) for 1847
 88) for 1847
 89) for 1847
 90) for 1847
 91) for 1847
 92) for 1847
 93) for 1847
 94) for 1847
 95) for 1847
 96) for 1847
 97) for 1847
 98) for 1847
 99) for 1847
 100) for 1847

Det mindre
 legat sørgede
 bl.a. for
 driften af
 Grønbeek
 Hospital

Wdgsph.

Alle Sidelte er indtekt til følgende Sidelte, Grønnebæk og
Søndre Sogn.

1. Jørgen Sæviing i Grønnebæk	1-4
2. Christen Bøjsø i Grønnebæk	1-1
3. Niels Jørgen Sæviing i Grønnebæk	1-2
4. Niels Bøjsø i Grønnebæk	2-2
5. Niels Sæviing i Grønnebæk	4-2
6. Christen Sæviing i Grønnebæk	2-3
7. Anders Sæviing i Grønnebæk	1-2
8. Niels Sæviing i Grønnebæk	13-1-8
9. Niels Sæviing i Grønnebæk	1-2
10. Niels Sæviing i Grønnebæk	4-1
11. Peter Jørgen i Grønnebæk	2-5

Summe: 36-8

Her uddeling
til
trængende
i Grønnebæk
sogn.

Lidt folketælling er altid godt.....

svendborg, Sallinge, Vester Aaby, Vesteraabye, en gaard, 16, FT-1834, B6380

Til resultatet

Til søgesiden

Navn:	Alder:	Civilstand:	Stilling i husstanden:	Erhverv:	Fødested:
Hans Pedersen	55	Gift		gaardmand	
Mette Jespersdatter	50	Gift		hans kone	
Peder Hansen	19	Ugift		deres børn	
Boel Sophie Hansen	16	Ugift		deres børn	
Johanne Hansen	12	Ugift		deres børn	
Peder Pedersen	16	Ugift		tjenestedreng	
Mads Madsen	62	Ugift		omgangs almisselem	

svendborg, Sallinge, Vester Aaby, Vesteraabye, Hospitalet, , FT-1840, C2854

Til resultatet

Til søgesiden

Navn:	Alder:	Civilstand:	Stilling i husstanden:	Erhverv:	Fødested:
Karen Marie Christiansdatter	63	Ugift		Spinderske	
Maren Madsdatter	59	Gift		Væverske	
Mads Madsen	70	Ugift		Almisselem	
Mette Kirstine Eriksdatter	55	Enke		Spinderske	
Jørgen Madsen	17	Ugift		hendes Søn	
Mads Pedersen	18	Ugift		Omgangsalmisselem	
Anders Rasmussen	62	Enkemand		Almisselem	
Hans Mikkelsen	74	Ugift		Omgangsalmisselem	
Hans Knudsen	60	Gift		Røgter paa Pilegaard	
Dorthea Jensdatter	57	Gift		hans Kone	
Bodil Gjevvertsen	72	Enke		Almisselem	
Ole Rasmussen	50	Gift		Dagleier	

Til resultatet

Til søgesiden

Navn:	Alder:	Civilstand:	Stilling i husstanden:	Erhverv:	Fødested:
Hans Knudsen	65	Gift		Aftægtsmand, røgter	Diernisse sogn, Svendborg Amt
Ida Dorthea Jensdatter	62	Gift		Hans kone	Ollerup sogn, Svendborg Amt
Johanne Marie Hansdatter	26	Ugift		Deres datter	Heri sognet [Vesteraabye]
Hans Jørgen Rasm[ussen]	2	Ugift		Pleiesøn	do [Vesteraabye]
Hans Henrich Stein	66	Gift		Indsidder, mergelgraver	Meklenborg
Marie Margrethe Jørgensdatter	62	Gift		Hans kone	Katting sogn, Als
Ole Rasmussen	55	Gift		Indsidder, røgter	Kierte sogn, Odense Amt
Anne Mogensdatter	44	Gift		Hans kone	Heri sognet [Vesteraabye]
Poul Olsen	14	Ugift		Deres børn	do [Vesteraabye]
Jørgen Olsen	10	Ugift		Deres børn	do [Vesteraabye]
Ellen Kirstine Olesdatter	7	Ugift		Deres børn	Heri sognet [Vesteraabye]
Hendrik Olsen	4	Ugift		Deres børn	do [Vesteraabye]
Maren Mortensen	1	Ugift		Pleiedatter	do [Vesteraabye]
Karen Christiansdatter	71	Ugift		Indsidderske, spinderske	do [Vesteraabye]
Maren Madsdatter	63	Gift		Indsidderske, væverske	do [Vesteraabye]
Mette Kirstine Eriksdatter	61	Enke(mand)		Indsidderske, spinderske	Østerskjerninge sogn, Svendborg Amt
Mads Madsen	74	Enke(mand)		Almisselem	Heri sognet [Vesteraabye]
Hans Mikkelsen	80	Ugift		Omgangsalmisselem	do [Vesteraabye]

- 1852 dør Mads Madsen
- 1857 dør Maren Madsdatter
- Og så er der i FKT 1860 kun Mads Pedersen tilbage
- Han dør 1860.

svendborg, Sallinge, Vester Aaby, Vesteraabye, et Hospital, 42 F7, FT-1860, B0385

[Til resultatet](#) [Til søgesiden](#)

Navn:	Alder:	Civilstand:	Stilling i husstanden:	Erhverv:	Fødested:
Mads Pedersen	86	Enke(mand)	huusfader	indsidder, almisselem	Lyndelse, Svendborg Amt

Dødsanmeldelserne er ikke ret oplysende.... suk

Angivelsen om Mads Madsens Død: Væsteraaby.
Aar 1852 den 12 Jan anmeldtes dundens Peder Jørgensen
Bisk af Høstingsby, at Fuldbylæn Mads Madsen døde
med Døden nu afgjort, 82 Aar el. Middelby

Angivelse om Mads Madsens Død: Væsteraaby.
Aar 1857 d. 9 Marts anmeldtes Jens Christens Christens af St. M.
Mads af Høstingsby Mads Pederens f. Mads Madsen Christens
Jensens døde med Døden nu afgjort, 77 Aar el. Middelby
Døds Tallet for Høstingsby, der Madsen nu afgjort.

Angivelse om Mads Pederens Død i Væsteraaby.
Aar 1860 d. 24 Decbr anmeldtes Fuldbylæn Pederen af
Væsteraaby, at Christens Mads Pederen f. Mads Madsen
døde med Døden nu afgjort. Middelby

Men i Vr. Aaby-Aastrup kommunes arkiv 1842-1912 findes der f.eks. ....

Målt d. 7de Juli 1845

Lodgæfter.

1. Hans Mikkel Jensen for forbrødet for brød for 2 ff. ~~at for~~ for fremme af Anders Rasmussen. den bestodes som følgende til at forbrødfæ sig under kvartalene 1ste 3 ff. der udbetaltes hos - - - - - 1re 5 ff. - - -
2. Rasmus Jacobsens Løn udbetaltes for 100 lb. Grønsø Arvning. 2de og 1 ff til hjælp for at udbetalte hendes Løn - - - - - 2de 1 ff. - - -
3. Cili d. at Løn Brøden for forbrødet - - - - - 1re " - - -
4. Johanne Kirstine bad om hjælp til Brøden og Lødemidler. Jante bestodes endnu til de forrige 2 Løn Løn, som udbetaltes Anders Rasmussen hendes Løn tilbragt. Lødemidler udbetalte - - - - - 1re " - - -
5. Maren Madspæller forbrødet 1 Løn Brøden for at arbejde for Lødemidlet Maren Madspæller i højtidet. den bestodes og udbetaltes - - - - - 1re " - - -

Mads Madsen blev optaget i Vr. Aaby Hospital i 1839.

Almindeligene den 8te October 1840.

Almindeligene.	Mene	Mald	Jugic	Enge
1. No. 1. Barndis Juub	3.	2.	1.	4.
2. Dorte Juub	3.	2.	1.	6.
3. Jakob Andrup	3.	2.	1.	6.
4. Maria Jørgen	3.	2.	1.	6.
5. Jørgen Lelnggaard	3.	2.	1.	6.
6. Peder Dyrmønde	3.	2.	1.	6.
7. Niels Darnrup	-	2.	$\frac{1}{4}$	9.
8. Jakob Jørgen	3.	2.	1.	8.
9. Jørgen Jørgen	3.	2.	1.	6.
10. Barndis Barndis	3.	2.	1.	7.
11. Maria Jørgen	3.	2.	1.	6.
12. Jørgen Jørgen	3.	2.	$\frac{1}{2}$	6.
13. Mads Madsen	3.	2.	1.	6.
14. Lars Pedersen	3.	2.	1.	-
15. Claus Barndis	3.	$\frac{1}{2}$	1.	6.

For at se den nye: Michælens Graf: Gang
 De bør ikke anføre i Anger de bør i alle gang
 De de nu bringe under forrige Gang.

Mads Pedersen og Maren
Madsdatters ejendele
registreres....

Men først i 1849, selvom de rykker
ind i fattighuset før 1840.

Mads Nielsens Mads Pedersen og
 Justens Lær i Høstskole
 Hospital. 1877.

Høstskole
 1877

1/2 Linné bogstævet Høstskole 2 " "
 1/2 bogstævet Høstskole 2 " "
 1/2 bogstævet Høstskole 3 " "
 1/2 bogstævet Høstskole 2 " "
 1/2 bogstævet Høstskole 1 " "
 1/2 bogstævet Høstskole 1 3 " "
 2 Par Lægen 1 2 " "
 1 Linné Lær Omfang 1 " "
 1/2 Linné Lær Omfang 8 " "
 1 Linné Lær Omfang 4 " "
 3 Par Høstskole 1 " "
 1 Linné Lær Omfang 1 " "
 1/2 Linné Lær Omfang 2 " "
 1 Linné Lær Omfang 1 8 " "

1/2 bogstævet Høstskole 1 " "
 1/2 bogstævet Høstskole 1 " "
 3 Lægen 2 " "
 1/2 bogstævet Høstskole 2 " "
 1/2 bogstævet Høstskole 8 " "
 1/2 bogstævet Høstskole 3 " "
 3 Par Høstskole, Lægen 1/2 Par Høstskole 2 " "
 1/2 Linné Lær og 1/2 Linné Lær Omfang 2 " "
 1/2 Linné Lær Omfang 2 " "
 1/2 Linné Lær Omfang og 1/2 Linné Lær Omfang 1 " "
 1/2 Linné Lær Omfang 1 " "
 1/2 Linné Lær Omfang 1 " "

Mads Nielsen

Planta	L	Christen Christensen.
6 Øgster	2 " "	
1 Klode	" 3 "	
2 Gjøder	" 3 "	Mariann Ludvigs Dathen
1/2 Lord af Jyn	" 2 "	i Peirup 1852.
1/2 Løberbjørk	" 1 8 "	for Klæbrikk Linné Anvendt 2 " "
2 Gjøder og 1 Bund	" 3 "	for L. - - - - - Anvendt 3 " "
10 Klode	" 4 "	2 1/2 Jerngjøder - - - - - 1 " "
2 for Linné Lagen	" 1 "	3 1/2 Lagen - - - - - 1 " "
1 for Linné Lagen	" 1 "	4 1/2 Lagen - - - - - 2 3 "
Den Rasmus efter hans Anvendt		for Klæbrikk Linné Anvendt 4 " "
1/2 Klode		for Linné Lagen - - - - - " "
1 for Linné Lagen		for Linné Lagen - - - - - 1 " "
2 for Linné Lagen		for Linné Lagen - - - - - 3 " "
for Klæbrikk Linné Anvendt	" 4 "	2 Klæbrikk og 1 Klæbrikk - - - - - 4 " "
for Klæbrikk Linné Anvendt	" 1 "	3 1/2 Klæbrikk - - - - - " 3 "
for Klæbrikk Linné Anvendt	" 2 "	for Klæbrikk Linné Anvendt - - - - - " 1 8 "
for Klæbrikk Linné Anvendt	" 1 "	for Klæbrikk Linné Anvendt - - - - - " " 8 "
for Klæbrikk Linné Anvendt	" 1 "	for Klæbrikk Linné Anvendt - - - - - " 4 "
for Klæbrikk Linné Anvendt	" 1 "	
for Klæbrikk Linné Anvendt	" 8 "	
3 for Klæbrikk Linné Anvendt	" 3 "	

Fattigvæsenet måtte ikke krænke fattiglemmernes ejendomsret

Mødet d. 4 Maj 1852

23.	Valgt en blom, tilførende Alm. Mads Peterrenske flor i Julebetalt, som for 1852 er 13 1/2	17	11	11
	for at afgives 3 ^{de} til Visevæsenet og Madsen- sen for samme Aars forløb.	8	11	11

Fattigvæsenet måtte ikke krænke fattiglemmernes ejendomsret

- Men det skete selvfølgelig alligevel.....

Mødet d. 4 Maj 1852

23. Valgt en kom, tilførende Alm. Mads Petersens
Hus i Jyske Land, forudsat 13te maa
for at afgive 3de del af de samme Madsens-
for Lønsforbrug for 1852.

13	.	.	11
8	"	"	11

Men det måtte gerne gøre udlæg i efterladenskaberne

31. Sædvanlige efterladenskaberne følger. Men de 12 og 1/2
Løn blev udebetalt og derfor medbragt 7. 1. 8.

Og hvem var så han?

For Ordrant 1804, for forra vidt Victualierne angaaende, 120

Kategori	Mælk		Malt		Bryg		Anmerkinger
	Edr.	Skj.	Edr.	Skj.	Edr.	Skj.	
III. Til 12 dia							
Klasser af fattige							
N ^o . 1. Rabmildfædusfædt hviskvin	1.	2.	—	4.	—	2.	
2. Kirstine Hansen	—	6.	—	4.	—	2.	
3. Madt Hansen	—	4.	—	2.	—	1.	
4. Dorthe Grønstedt	1.	—	—	4.	—	2.	
5. Kirstine Vornall	1.	—	—	4.	—	2.	
6. Hans Math. Lule	1.	—	—	4.	—	2.	
7. Frøderil Jørgensen	—	6.	—	4.	—	1.	
8. Dorthe Jørgensen	—	6.	—	3.	—	1.	
9. Dorthe Niels. J.	1.	—	—	4.	—	2.	
10. Frøderil Rabmildf.	—	1½	—	1.	—	½	Jørgensen An Ordrant
11. Frøderil Lule	—	4.	—	3.	—	2.	

Endda fra gammel tid

Indtægts Bilag N° 1.
Anno 1804, den 17de Februarii, blev i Hofstadsengen „Hjufah, i Vester.
Aabye. Dags, soldt offentlig Auction, over afgangne Olmisk Land
N° 16 i første Klasse, hændet efter Ladningskab, som blev indbragt til
den Tømme 17 R^o 4 M^o 3 B, Prisen: Vytten Rigsdalers, fire
Mark, een Skilling, som af Underkønnen forraad brøvident.
Vester. Aabye, d. 31 Decembris 1804. J. H. Tade.

Indtægts Bilag N° 2.
Anno 1804 d. 17 April blev i Oastrup soldt offentlig Auction
over afgangne Olmisk Land N° 10 i tredje Klasse hændt efter Ladnings-
kab, som indløb sig til den Tømme 26 R^o 2 f 9 B, Prisen Dags og
Egnen Rigsdalers 6 Mark og Ni Skilling, som af Underkønnen
forraad brøvident. Oastrup d. 27 Mai 1804. J. J. Korck.

Indtægts Bilag N° 1.

1739

73

Mads Perren N° 7 kaad labije fadige, död i d. 29 Marty og för samit eigd till 10⁰ gitteris af Fredrik Winthausen. —
 Gården på trög i Altorlaströmmen registrerad i dets Ninespudsbygd i Skrapssors Land. — Och, vid dets dänst ärendet Kalmus
 Kuak, Per i Bodnyland og fänt d. 10⁰ lög. Löwe Strind Örnögur 1/2. fugäl Kudögur 5/8. flug. Sjursvaver og Svandögur 8/8.
 2 pund 1/2. nu 1/2 1/2. fl. Perren 1/2. böger 8/8. — Kiel 1/2. bager 1/2. Carlsbyldögur 1/2. Cabus 1/2. Strömper 1/2. Brindögur 1/2. 2 fl. Örnögur 1/2.
 värdet da tillrämnar för 11⁰ 1/2 R. — m. d. vid Auction d. 8 April og förvid till 12⁰ 1/2 R. — Sjura Kvarn och Kalkfäse
 2 fl. Örnögur, Boguljostie 1/2. og Sjura 1/2. — Per Kvidler 10⁰ fl. eigd till. Vidgifterne 15⁰ R. Subtra=
 hered fra Indtagterne 12⁰ 1/2 R. Kommer da d. fadige Caspatie vidgift 14⁰ R. — Skiftad skal med Skind og
 indtagterne af **Keenberg** —

N° 7 af d. fadige i Labije Per Madgen död i d. 8 Januar. Gården i Altorlaströmmen registrerad i Per anstyens bygd, som d. 10⁰ =
 m. d. Jens Daga, Mordjølperren Schældewind, og fänt d. 10⁰ lög. Carlsbyldögur 1/2. fl. 1/2. R. förvid till 1/2. R. nu Kiel 2⁰ 1/2.
 lög. Löwe Örnögur 1/2 R. nu Strind Svandögur med fyllet i 6/8. — Summa vidgifterne 3⁰ 1/2. — Det skal indgaa til
 dets gangte Auction, m. d. ingru indfæst sig, h. d. d. saget over m. d. d. Skrap d. 8 April. og solt d. d. Auctionen
 for 3⁰ 9 R. — Per Kvidler 10⁰ fl. eigd till. Vidgifterne 10⁰ R. fra Indtagterne 3⁰ 9 R. Kommer da d. fadige
 Caspatie vidgift 7⁰ R. — Skiftad skal med Skind indtagterne af **Keenberg**. Fredrik Winthausen

Eksempel på hospital (Kværndrup)

Mindetavle

Ikke altid lige meget guf

- Nykøbing Sjælland Købstadskommune: Fattigvæsenets forhandlingsprotokol:

Ole Larsen, født 1817 Højby S, død 22.11.1888 Nykøbing Sj. Tømrer. Ejede 1845-1872 en parcel af Algade 37 (mnr. 198, siden 109).

- 15.04.1886 vedtog Fattigkommissionen i Nykøbing Sj, at Tømrer Ole Larsen fra 1' Maj 1886 tilstaaes en maanedlig Hjælp af 4 Kr. - Denne fik han indtil sin død i 1888, med 44,00 Kr. i 1886, 48,00 Kr. i 1887 og 43,00 Kr. i 1888. 1886 og 1888 kaldes han Tømrer, 1887 for Aftægtsmand.

- Den 08.11.1888 besluttedes det 'I Anledning af Hans Majestæts 25aarige Jubilæum den 15' dennes at bespise de fattige paa Hotel 'Isefjord' med Risengrød og Flæsketeg samt dertil $\frac{1}{2}$ Flaske Øl og 1 Kop Kaffe. Derfor betales for hver 1 Kr. 50 Øre.' Ligeledes besluttedes det at traktere Friskolens Børn med Chokolade og Brød, hvorfor der for hver betales 25 Øre. - Samme Dag tilstodes hver af de fattige 1 td. Kul.
- Hver Jul bespistes de fattige med Skinke og Kartoffler. Der indkøbtes på denne tid 60 til 70 pund skinke og 2 tønder kartofler dertil.

Kampen om forsørgelsesstedet

Johan Herman Christopher Preitzmans hustru ind-
skillede sig for Commissionen med Bøggøring om Stundestøttal,
saa af Sætteligkassen paa Grund af, at findes Mand, der saa en
saaal Fogar under General Ewaldt, er afgaart uden Huspen, og
da min far 2 Børn, af hvilke den Ældste er 8 og den Yngste
4 Aar. Min forklarere for det første, at findes Mand man
født i Rusland og opdraget i Kiel, min far er født i
Giedsted i Rindes Jærand, at far er 54 Aar, og min 40 Aar,
at findes Mand i 30 Aar far boet i Ekskernfælde, at min far
er et gant med sin som fandt anden hustru i 5 Aar, og i de
3 første Aar opsolde sig for findes Mand i Ekskernfælde, at
de derfor drog til findes hjem, Giedsted, og boet der 2 Aar
først da i Juni Maaned 1820 drog far til Wiborg, og
kom tilbage for Søren Olesen først da sidste Skjættedag var
kommet i juni for Søren Sparrier. Min angaa at findes
Mand fandt boet Høvederprofessionen og vedvarende der, som
afstandigt Soldat. —

Amtsfattig- direktionen

Niels Madsen fik et
flod i venstre arm
og sognet søger
amtsfattigkassen
om hjælp til
lægebehandling.

Viborg Amts akirv,
amtsfattigsager,
1821.

1821
Storvænning, Niels Madsen af Væstervelling, som har et
Flod i sin venstre Arm, som tydeligt kan ses at bli en fal-
dende, og begynder med at stige om sin 11. Mars måned
til at bryde de Bølgens og sønnen derved maatte for-
aa søge om hjælp. I denne Anledning begynder, at have
nu et fæltig Mennecke, der allene har været i Væstervelling
søgte til Viborg, og som har været i den Tid som
vil bli en det til Laugstaden i Viborg i den Tid,
som nu er kvalificeret til at være i den Tid
Arbejde. De Bølgens og sønnen har været i den Tid
vil søge om hjælp.

Væstervelling d. 30. Octobr. 1821

Part: Loc.

At Niels Madsens Sygdom, efter mig
sejer en fulværdig naar han er i den Tid
en ordentlig Læge, indtænke sig det at
Viborg d. 1. Novbr. 1821

Kandide

1821 D 79. 1822 9/18.

Mads Larsen

6.	Mads Larsen. Huset N. 51. 23.	Kaarsteden. forson noravik Guusd, mit Lin- mande par Høffes Kari Nielsen.	Hans gieb i shul silfde Klu tan paa Chis gang i Cie- rup Aloladi Hrich, afta af sam vogn i Colense Dug for 0. June.	1798. Løb d. 20 ^{de} Aug 16 ³ . 1796.	Himmelig god.
----	-------------------------------------	---	--	---	---------------

- Brahetrolleborg Kirkebog, konfirmerede 1813.

En ulykke kommer sjældent alene....

17.	Høimand Lars Nielsen Hustru Marie Rasmusen bor, af Nyløkke.	d. 29 ^{de} alle 30 ^{de} April	d. 3 ^{de} Maj	56 ^{me}	<p> Løst paa Spangets, sine færdige Løst, nu som og nu Paktens, som sine færdige gibe, som glæde, som dragelse, og efter al Paktens færdige alford, alle Ejendoms. Da færdige ter i sine Ejendoms færdige Paktens, som gav sine Medlem, som den som færdige Drag, færdige skole og færdige med sine sk. Marie Rasmusen Paktens mild ikke gaadte Løst i alle, og da sine ny færdige Paktens mild, givne Løst i alle. Kunde Paktens, alle sine paa nogle Paktens. Løst paa Paktens og Løst paa Paktens. Løst paa Paktens, som sine i Løst paa Paktens Løst i sine Løst paa Paktens. Løst paa Paktens, som sine i Løst paa Paktens Løst paa Paktens, som sine i Løst paa Paktens </p>
18.	Ollmanns Løst	d. 9 ^{de}	d. 23	88 ^{me}	<p> Løst paa Paktens, som sine i Løst paa Paktens Løst paa Paktens, som sine i Løst paa Paktens Løst paa Paktens, som sine i Løst paa Paktens </p>

Alle gode gange tre?

- I 1810 får Lars Nielsen 2 Rdl. Til hjælp til pløjning, og
- Samme år sættes Mads Larsen på omgang.
- I 1811 benævnes Lars Nielsen som krøbling.
- Han oplader 1813 sit hus og bliver tjenestekarl i Høbbet, hvor han dør som indsidder i 1818.